

مقایسه هوش معنوی و طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه مجرمان سابقه‌دار، بدون سابقه و افراد عادی

مصطفی نجمی

کارشناس ارشد روانشناسی عمومی دانشگاه فردوسی مشهد

دکتر علی مشهدی^۱

دانشیار روانشناسی دانشگاه فردوسی مشهد

سیدمحمد مهدی مشیریان فراچی

دانشجوی کارشناسی ارشد روانشناسی عمومی دانشگاه فردوسی مشهد

رضا نظام پور

دانشجوی کارشناسی ارشد روانشناسی عمومی دانشگاه فردوسی مشهد

حامد غفاریان مسلمی

کارشناس ارشد روانشناسی عمومی دانشگاه فردوسی مشهد

چکیده

هدف: هدف پژوهش حاضر مقایسه هوش معنوی و طرح‌واره اولیه ناسازگار در افراد مجرم سابقه‌دار، مجرمین بدون سابقه و افراد عادی است.

مواد و روش‌ها: طرح این مطالعه در مقوله علی - مقایسه‌ای قرار می‌گیرد. نمونه‌ها شامل ۳۵ نفر مجرم سابقه‌دار، ۳۵ نفر مجرم بدون سابقه و ۳۵ نفر از افراد عادی (بدون سابقه کیفری) که به‌صورت در دسترس در سال ۱۳۹۳ از زندان و کیل آباد انتخاب شدند. برای جمع‌آوری اطلاعات، آزمودنی‌ها پرسشنامه‌های فرم کوتاه طرح‌واره یانگ (۱۹۸۸) و هوش معنوی ۲۹ سؤالی را تکمیل کردند.

یافته‌ها: در حوزه بریدگی و طرد و عملکرد مختل افراد مجرم با بزه اولیه نمرات بیشتری نسبت به مجرمان

^۱ نویسنده مسئول

آدرس پست الکترونیکی: mashhadi@um.ac.ir

آدرس پستی: ایران، مشهد، دانشگاه مشهد، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، گروه روان شناسی

وصول: ۱۳۹۴/۰۶/۰۳ - پذیرش: ۱۳۹۴/۱۰/۱۳

سابقه‌دار و افراد عادی کسب کردند و همچنین نمرات مجرمان سابقه‌دار از افراد عادی بیشتر بود. در حوزه محدودیت مختل نمرات مجرمان سابقه‌دار از افراد بزهکار اولیه (بدون سابقه) و افراد عادی بیشتر بوده است. در زیر مقیاس‌های هوش معنوی تفاوت معنی‌داری بین گروه‌ها مشاهده نشد. نتیجه‌گیری: نتایج نشان داد که مجرمان از سطوح بالایی طرح‌واره ناسازگار اولیه رنج می‌برند ولی در خصوص هوش معنوی بین سه گروه نیز تفاوت معناداری نداشت. واژگان کلیدی: هوش معنوی، طرح‌واره ناسازگار، مجرم سابقه‌دار، مجرم بدون سابقه.

Comparing spiritual intelligence and early maladaptive schemas between persistent offenders, first offenders, and normal individuals

Najmi, M., Mashhadi, A., Moshirian Farahi, M.M., NezamPour, R., Ghfarian Moslemi, H

(Received; 25 Aug, 2015-Accepted; 03 Jan, 2016)

Abstract

Introduction: The aim of this study was to compare spiritual intelligence and early maladaptive schemas among persistent offenders, first offenders, and normal individuals.

Materials and Methods: To conduct this Ex-Post Facto study, 35 persistent offenders and 35 first offenders were selected randomly among the prisoners of the Vakil-Abad prison. Furthermore, 35 individuals were selected from ordinary (Non-criminal) people. The participants were asked to complete Young Schema Questionnaire (short form, 1998) and Spiritual Intelligence Questionnaire.

Results: The results of the current study indicated that the first offenders compared with persistent offenders and normal individuals got higher scores at disconnection and rejection area, and also impaired autonomy and performance area. The results also revealed that the persistent offenders compared with first offenders and normal individuals got higher scores at impaired limits area. Regarding with the spiritual intelligence there was no significant differences between the three groups.

Conclusion: The results showed that offenders compared with normal individuals suffer from high levels of early maladaptive schemas, but there was no significant differences in spiritual intelligence of the participants in the three groups.

Keywords: spiritual intelligence, maladaptive schemas, persistent offender, first offender.

مقدمه

شیوع جرم در کشورهای مختلف و همچنین ایران رو به فزونی است و این روند افزایشی نگرانی مردم و مسئولان کشورهای مختلف جهان را برانگیخته است. تبعات جرم و جنایت در جامعه هم برای خود فرد و هم برای افراد جامعه آسیب‌زا می‌باشد. شناخت برخی ویژگی‌های افراد مجرم با توجه به افزایش جرم و جنایت و از سویی برخورداری افراد از غریزه پرخاشگری مفید است. فروید معتقد بود که اگر توازن بین این غریزه و فراطرفرد در اثر شرایط ناسالم اجتماعی به وجود نیاید فرد به سمت بزهکاری و جرم سوق داده می‌شود (تاج زمان، ۱۳۸۸). از این رو روانشناسی یکی از محورهای اصلی جرم‌شناسی به حساب می‌آید. نقش روانشناسی در پدیده جرم از زمانی برجسته شد که مجرمان را نه تنها از زاویه قضایی بلکه از دیدگاه انسانی نیز مورد مطالعه قرار دادند و به جای آنکه به قضاوت درباره جرم به عنوان یک «عمل مجزا» نگاه کنند به بررسی تمامی شخصیت پرداختند و این نکته را پذیرفتند که بررسی کامل یک انسان، بزهکار یا غیر بزهکار، تنها با بررسی عمقی شخصیت وی امکان‌پذیر است (دادستان، ۱۳۸۹).

یکی از ابعاد شخصیتی که می‌تواند در ادبیات جرم و جنایت کمک‌کننده باشد مربوط به هوش معنوی^۱ در افراد مجرم در مقایسه با افراد عادی است. هوش معنوی یکی از مفاهیم مربوط به حوزه دین و معنویت است که به‌تازگی مورد توجه انسان قرار گرفته و در حال توسعه است (رجایی، ۱۳۸۹). روانشناسان و روان‌پزشکان نیز به‌طور روزافزون دریافته‌اند که استفاده از روش‌های سنتی برای پیشگیری و درمان اختلال روانی کافی نیست. به همین دلیل بررسی علمی معنویت یکی از مباحث مهم رایج در بهداشت جسمی و روانی شده است (دهشیری، سهرابی، جعفری و نجفی، ۱۳۸۷)، زیرا هوش معنوی در میزان سلامت روانی و چگونگی مقابله با محرک‌های استرس‌زای افراد نقش مهمی دارد (امیریان و فضیلت پور، ۲۰۱۵؛ خسروی و نیک‌منش، ۲۰۱۴؛ مشیریان فراچی و همکاران، ۱۳۹۴).

از دیدگاه ایمونز^۲ هوش معنوی چارچوبی برای شناسایی و سازماندهی مهارت‌ها و توانمندی‌های مورد نیاز است، به گونه‌ای که با استفاده از معنویت میزان انطباق‌پذیری فرد افزایش می‌یابد. هوش معنوی با پدید آوردن ادراکی کلی نسبت به زندگی، به افراد کمک می‌کند تا

^۱ Spiritual intelligence

^۲ Emmons

به صورت عمیق تر، معنای زندگی را شناخته و رابطه میان تجربیات و رویدادهای زندگی را درک کنند (ساغراونی، ۱۳۸۸). هرچند در روانشناسی، به دلیل نگاه طبیعت گرایانه غالب روانشناسان به کنش سلامتی، گرایش به سمت حوزه تعالی به عنوان هدایت کننده سازگاری و سلامت روانی به حساب نمی آید (کوویلسکی^۱، ۲۰۰۰، به نقل از سهرابی و ناصری، ۱۳۹۱) با این همه نوبل^۲ (۲۰۰۰) پیشنهاد کرده است که هوش معنوی دربرگیرنده انعطاف پذیری رفتاری و هیجانی است (که ممکن است از تجربه های معنوی سرچشمه بگیرد) که به سلامت روانی و بهزیستی کمک می کند (سهرابی و ناصری، ۱۳۹۱). زهر و مارشال^۳ (۲۰۰۱) نیز نشان می دهند که برخی از کنش های مغزی با تجربه های معنوی همراه است، به گونه ای که معنویت روی برخی از قسمت های مغز، اثر می گذارد چرا که با تحریک مصنوعی آن، موضوع های معنوی مانند فداکاری، انسان دوستی و مانند این ها پدیدار می شود؛ بنابراین می توان معتقد به هوش معنوی در انسان بود (زارع، پدرام و شیروانیان، ۱۳۹۰). گالس (۲۰۰۵)، سیستم نورون های آینه ای مغز را پایه زیستی همدلی که یکی از اجزای مهم هوش معنوی است، می داند (آمرام و دریر^۴، ۲۰۰۸).

به نظر می رسد با توجه به نقش مذهب و احاطه آن بر همه ی شئون زندگی انسان، مذهب در بازداری فرد در گرایش به اعمال مجرمانه نقش تعیین کننده ای داشته باشد. همچنان که در پژوهش نریمانی و پور اسمعلی (۱۳۹۰) نشان داده شد، افراد غیر معتاد نسبت به معتادان هوش معنوی بالاتری داشتند. همچنین در پژوهش حمید، کیخسروانی، بابامیری و دهقانی (۱۳۹۱) هوش معنوی میزان تاب آوری افراد را به طور معناداری پیش بینی می کرد که این نتیجه مبین این است که هوش معنوی با بالا بردن قدرت صبر و تحمل افراد می تواند نقش مهمی در پیشگیری از ارتکاب جرایم داشته باشد. ارزیابی و توجه به ویژگی های شخصیتی به عنوان یک عامل پیش بینی کننده در افزایش هوش معنوی ضروری به نظر می رسد که در مطالعه ای نقش ویژگی های شخصیتی در هوش معنوی دانشجویان بررسی شده است و از پنج عامل بزرگ شخصیت متغیرهای برون گرایی، توافق جویی و بیش از همه وجدانی بودن پیش بینی کننده هوش معنوی است (پدرام، زارع و شیروانیان، ۱۳۹۰). هوش معنوی با ابعاد شخصیتی

¹ Kwilecki

² Nobel

³ Zohar & Marshal

⁴ Anram & Dryer

خودگردانی و عملکرد مختل در بین زندانیان وابسته و غیر وابسته به مواد تفاوت معناداری وجود دارد به طوری که میانگین نمره گروه وابسته به مواد بالاتر از گروه غیر وابسته بوده است (باهنر و نیک منش، ۱۳۹۱). همچنین در پژوهشی نشان داده شد که مجرمان جنسی طرح‌واره‌های ناسازگار زیادی دارند به طوری که مجرمانی که کودکان را طعمه خود قرار داده بودند نسبت به مجرمانی که زنان را مورد تجاوز قرار داده بودند و افراد غیر مجرم طرح‌واره‌های بیشتر و بدبینانه‌تری داشتند (کاروالهو و نوبر^۱، ۲۰۱۴).

نتایج محققان حاکی از ارتباط قوی بین طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه و مشکلات درون فردی می‌باشند به طوری که هر چه طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه در افراد بیشتر باشد مشکلات درون فردی آن‌ها نیز بیشتر است (سیم^۲، ۲۰۱۳). نتایج نشان داده است که همه‌ی هیجده طرح‌واره ناسازگار اولیه در مردان و زنان وابسته به مواد در سطوح مختلف وجود دارد به طوری که بیشترین طرح‌واره‌ها در حوزه خودگردانی و عملکرد مختل قرار دارند (شوری، استورت و اندرسون^۳، ۲۰۱۲). در این راستا پژوهش‌ها نشان داده‌اند که داشتن گرایش‌ها و باورهای مذهبی و اعمال معنوی با کاهش استرس‌های روان‌شناختی و پیشگیری از رفتارهای پرخطری همچون سیگار کشیدن، مصرف الکل و مواد همراه است. همچنین مطالعات نشان داده‌اند که دین‌داری و معنویت از تأثیر فشارهای زندگی بر گرایش مواد بکاهد (ویل و یاگر^۴، ۲۰۰۳). یافته‌های پژوهشی نشان می‌دهد که میانگین نمره‌های طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه ۱۵ گانه بین افراد موفق و ناموفق نسبت به ترک مواد افیونی و جمعیت غیر بالینی متفاوت است و می‌توان بر اساس نمره‌های طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه، افراد موفق و ناموفق در ترک مواد افیونی را از هم تفکیک کرد (خوش‌لهجه صدیق و همکاران، ۱۳۹۱).

طرح‌واره‌های رهاشدگی، بی‌اعتمادی، وابستگی و آسیب‌پذیری در شناخت آسیب‌شناسی‌های شناختی مجرمان جنسی از اهمیت زیادی برخوردارند و می‌توانند مجرمان جنسی از افراد غیر مجرم متمایز کنند. همچنین یافته‌ها نشان داده است که پیش‌بینی جرم جنسی بر اساس طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه امکان‌پذیر است (نوفرستی و اکبری زردخانه، ۱۳۹۲).

¹ Carvalho & Nobre

² Thimm

³ Shorey, Stuart, & Anderson

⁴ Wills, Yaeger

در بین طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه، طرح‌واره نقص و شرم پیش‌بینی کننده معناداری در اختلالات افسردگی، جسمانی کردن و اضطراب است. سه طرح‌واره نقص و شرم، استحقاق و بزرگمنشی و وابستگی و بی‌کفایتی، قوی‌ترین پیش‌بینی کننده‌های علامت جسمانی کردن بودند. همچنین سه طرح‌واره اطاعت، خودکنترلی ناکافی و نقص و شرم در رابطه با علایم اضطراب پیش‌بینی کننده معناداری بودند. سه طرح‌واره ناسازگار نقص و شرم، بی‌اعتمادی و بدرفتاری و خود تحول نیافته گرفتار نیز پیش‌بینی کننده علایم افسردگی بودند (شهامت، ۱۳۸۹). با توجه به پیشینه نظری و پژوهشی ذکر شده، هدف از پژوهش حاضر مقایسه طرح‌واره اولیه ناسازگار و هوش معنوی در بین مجرمان (سابقه‌دار، بدون سابقه) و افراد عادی است تا از این طریق به تبیین چرایی وقوع جرم بپردازیم.

روش، جامعه و نمونه‌گیری

طرح این مطالعه در مقوله علی-مقایسه‌ای قرار می‌گیرد. جامعه موردنظر افراد مجرم سابقه‌دار و مجرمان بدون سابقه در زندان و کیل‌آباد مشهد بود. به‌منظور افزایش اعتبار نتایج، ویژگی‌هایی مثل سن، سطح تحصیلات و وضعیت تأهل در سه گروه کنترل و دامنه سنی بین ۱۸ تا ۵۵ سال برای شرکت‌کنندگان تعیین شد. نمونه‌ها شامل ۳۵ نفر مجرم سابقه‌دار، ۳۵ نفر مجرم با بزه اولیه (بدون سابقه) و ۳۵ نفر از افراد عادی (بدون سابقه کیفری) که به‌صورت نمونه‌گیری در دسترس در سال ۱۳۹۳ انتخاب شدند.

ابزارهای پژوهش

پرسشنامه هوش معنوی: این پرسشنامه شامل ۲۹ سؤال است که توسط عبدالله زاده و همکاران در سال ۱۳۸۸ ساخته و هنجاریابی شده است؛ که به روش لیکرت (کاملاً موافقم تا کاملاً مخالفم) نمره‌گذاری می‌شود. اعتبار این آزمون در مرحله مقدماتی به روش آلفا برابر ۰/۸۷ و در مرحله نهایی پرسشنامه روی ۲۸۰ نفر گروه نمونه اجرا شد که پایایی در این مرحله به ۰/۸۹ به دست آمد (حمید و همکاران، ۱۳۹۱). برای بررسی روایی علاوه بر روایی محتوایی صورتی که سؤال‌ها از متخصصان تأییدشده از تحلیل عاملی نیز استفاده شد و همبستگی کلیه سؤال‌ها بالای

۰/۳ بود. در چرخش به روش واریماکس برای کاهش متغیرها دو عامل اصلی به دست آمد که عامل اول با ۱۲ سؤال «درک و ارتباط با سرچشمه هستی» نام گذاری شد و عامل دوم با ۱۷ سؤال «زندگی معنوی با هسته درونی» نامیده شد (عبدالله زاده، ۱۳۸۸).

پرسشنامه طرح‌واره‌های یانگ: پرسشنامه طرح‌واره یانگ فرم کوتاه که یک ابزار خودسنجی است و دارای ۷۵ آیتم جهت ارزیابی طرح‌واره‌ها ناسازگار اولیه و بر مبنای مقیاس ۶ درجه‌ای لیکرت است. این پرسشنامه توسط یانگ در سال ۱۹۹۸ ساخته شده است. پایایی این پرسشنامه در ایران توسط «آهی، ۱۳۸۴» بر اساس آلفای کرباخ در زیر مقیاس‌های طرح‌واره‌ها بین ۰/۷۹ تا ۰/۹۳ به دست آمده است و نتایج آزمون مجدد با فاصله ۱۵ روز در مورد زیر مقیاس‌ها بین ۰/۶۷ تا ۰/۸۴ گزارش شده است. این پرسشنامه دارای چندین حیطه است شامل بریدگی و طرد، خودگردانی و عملکرد مختل، دیگرجهت‌مندی، گوش‌به‌زنگی بیش‌از‌حد و بازداری و حوزه محدودیت مختل.

یافته‌ها

جدول شماره ۱: جدول آمار توصیفی

متغیر	گروه	میانگین	انحراف	تعداد افراد
حوزه بریدگی و طرد	افراد عادی	۶۶.۳۷	۲۴.۵۸	۳۵
	مجرمان با بزه اولیه	۹۱.۳۱	۲۰.۸۹	۳۵
	مجرمان سابقه‌دار	۸۸.۹۹	۲۵.۲۷	۳۵
	جمع کل	۸۱.۹۹	۲۵.۹۶	۱۰۵
حوزه خودگردانی و عملکرد مختل	افراد عادی	۳۹.۷۱	۱۶.۹۵	۳۵
	مجرمان با بزه اولیه	۶۲.۹۷	۱۶.۴۵	۳۵
	مجرمان سابقه‌دار	۵۲.۹۴	۱۸.۵۴	۳۵
	جمع کل	۵۱.۸۷	۱۹.۶۵	۱۰۵
حوزه دیگر جهت‌مندی	افراد عادی	۲۹.۳۱	۱۸.۳۲	۳۵
	مجرمان با بزه اولیه	۳۷.۴	۸.۱۳	۳۵
	مجرمان سابقه‌دار	۳۵.۴۲	۱۰.۲۹	۳۵
	جمع کل	۳۴.۰۴	۱۳.۳۴	۱۰۵

متغیر	گروه	میانگین	انحراف	تعداد افراد
حوزه گوش‌به‌زنگی بیش‌ازحد و بازداری	افراد عادی	۳۱.۳۱	۸.۱۷	۳۵
	مجرمان با بزه اولیه	۳۸.۵۴	۱۱.۲۷	۳۵
	مجرمان سابقه‌دار	۳۶.۵۴	۹.۸۹	۳۵
	جمع کل	۳۵.۴۶	۱۰.۲۳	۱۰۵
حوزه محدودیت مختل	افراد عادی	۲۸.۰۸	۷.۳۲	۳۵
	مجرمان با بزه اولیه	۳۳.۸	۸.۹	۳۵
	مجرمان سابقه‌دار	۳۴.۸۵	۸.۴	۳۵
	جمع کل	۳۲.۲۴	۸.۷	۱۰۵
ارتباط با سرچشمه هستی	افراد عادی	۵۳.۴۵	۵.۴۵	۳۵
	مجرمان با بزه اولیه	۵۲.۲۸	۶.۵۳	۳۵
	مجرمان سابقه‌دار	۵۲.۴۵	۶.۱۱	۳۵
	جمع کل	۵۲.۷۳	۶.۰۱	۱۰۵
زندگی معنوی	افراد عادی	۷۲.۲	۷.۶۴	۳۵
	مجرمان با بزه اولیه	۶۸.۸۲	۱۱.۲۴	۳۵
	مجرمان سابقه‌دار	۶۹.۱۷	۱۰.۹۶	۳۵
	جمع کل	۷۰.۰۶	۱۰.۱۰	۱۰۵

در چهارچوب تعیین معناداری تفاوت میانگین گروه‌ها (افراد عادی، مجرمان با بزه اولیه و مجرمان سابقه‌دار) در حوزه‌های طرح‌واره ناسازگار اولیه و زیر مقیاس‌های هوش معنوی، از آزمون تحلیل واریانس چند متغیره (مانوآ) استفاده شد. یکی از پیش شرط‌های مانوآ برابری واریانس‌های خطاست. نتایج آزمون لون برای آزمون این پیش شرط در جدول ۲ ارائه شده است.

جدول ۲: نتایج آزمون لون برای بررسی برابری واریانس‌ها

متغیرها	آماره F	درجه آزادی ۱	درجه آزادی ۲	معنی‌داری
حوزه بریدگی و طرد	۰/۶۳۵	۲	۱۰۲	۰/۵۳۲
حوزه خودگردانی و عملکرد مختل	۰/۱۵۸	۲	۱۰۲	۰/۸۵۴
حوزه دیگر جهت‌مندی	۱/۴۱۶	۲	۱۰۲	۰/۲۴۸
حوزه گوش‌به‌زنگی بیش‌ازحد و بازداری	۱/۹۷۵	۲	۱۰۲	۰/۱۴۴
حوزه محدودیت مختل	۰/۳	۲	۱۰۲	۰/۷۴۱
ارتباط با سرچشمه هستی	۰/۷۸۳	۲	۱۰۲	۰/۴۶۰
زندگی معنوی	۲/۹۹	۲	۱۰۲	۰/۰۵۵

همان‌طور که در جدول ۲ نشان می‌دهد پیش‌فرض برابری واریانس‌ها برای تحلیل واریانس چند متغیری رعایت شده است، به این صورت که این آزمون برای هیچ‌کدام از متغیرها معنادار نبود، در نتیجه استفاده از آزمون پارامتریک تحلیل واریانس چند متغیره بلامانع است ($p < 0.05$). با وجود این، ابتدا از آزمون لامبدای ویلکز برای تعیین اثر کلی متغیر گروه بر متغیرهای پژوهش استفاده شد. نتایج آن در جدول شماره ۳ ارائه شده است.

جدول شماره ۳: نتایج آزمون معنی‌داری واریانس چند متغیره

لامبیدا ویلکز	ارزش	F	درجه آزادی	درجه آزادی خطا	معنی‌داری	مجذور اتا (Δ)
زیر مقیاس هوش معنوی	۰/۹۷۶	۰/۶۴۲	۴	۲۰۲	۰/۶۴۶	۰/۰۱۲
حوزه‌های طرح‌واره اولیه ناسازگار	۰/۶۹۰	۳/۹۹	۱۰	۱۹۶	۰/۰۰۰	۰/۱۶۹

همان‌طور که مشاهده می‌شود متغیر گروه تنها بر حوزه‌های طرح‌واره ناسازگار اولیه اثر داشته است. لذا برای بررسی الگوی تفاوت‌ها از آزمون تحلیل واریانس به شرح زیر استفاده شده است.

جدول ۴: نتایج آزمون تحلیل واریانس چند متغیره برای تعیین تفاوت معنی‌داری بین گروهی در زیر مقیاس‌ها

متغیرها	درجه آزادی	میانگین مجذورات	آماره F	معنی‌داری	مجذور اتا
حوزه بریدگی و طرد	۲	۶۴۸۴/۰۶	۱۱/۵۷	۰/۰۰۰	۰/۱۸۵
حوزه خودگردانی و عملکرد مختل	۲	۴۷۶۲/۶۹	۱۵/۸۴	۰/۰۰۰	۰/۲۳۷
حوزه دیگر جهت‌مندی	۲	۶۲۲/۱۲	۳/۶۷	۰/۰۲	۰/۰۶۷
حوزه گوش‌به‌زنگی بیش‌ازحد و بازداری	۲	۴۸۷/۶۱	۵/۰۱	۰/۰۰۸	۰/۰۸۹
حوزه محدودیت مختل	۲	۴۶۴/۴۶	۶/۷۹	۰/۰۰۲	۰/۱۱۸
ارتباط با سرچشمه هستی	۲	۱۴/۰۱	۰/۳۸	۰/۶۸	۰/۰۰۷
زندگی معنوی	۲	۱۲۰/۴۹	۱/۱۸	۰/۳۱	۰/۰۲۳

همان‌طور که در جدول مشاهده می‌شود تفاوت معناداری در حوزه‌های بریدگی و طرد، خودگردانی و عملکرد مختل، گوش‌به‌زنگی بیش‌ازحد و بازداری و محدودیت مختل مقیاس مشاهده می‌شود ($p < 0.05$). برای بررسی تفاوت در گروه‌های مورد مطالعه از آزمون تعقیبی LSD استفاده شده است. نتایج نشان داد در حوزه بریدگی و طرد و عملکرد مختل افراد مجرم با بزه اولیه

نمرات بیشتری نسبت به مجرمان سابقه‌دار و افراد عادی کسب کردند و همچنین نمرات مجرمان سابقه‌دار از افراد عادی بیشتر بود. در حوزه محدودیت مختل نمرات مجرمان سابقه‌دار از افراد بزه‌کار اولیه و افراد عادی بیشتر بوده است و نیز بزه‌کاران اولیه نمرات بیشتری از افراد عادی کسب کرده‌اند. در حوزه گوش‌به‌زنگی و بازداری نیز بزه‌کاران اولیه نمرات بالاتری نسبت به افراد عادی کسب کردند. در زیر مقیاس‌های ارتباط با سرچشمه هستی و زندگی معنوی هیچ تفاوت معنی‌داری بین گروه‌ها دیده نشد ($p < 0.05$).

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی میزان طرح‌واره‌های اولیه ناسازگار (و حوزه‌های آن) و هوش معنوی و زیر مقیاس‌های آن در بین مجرمان سابقه‌دار، مجرمان با بزه اولیه و افراد غیر مجرم انجام گرفت. تجزیه و تحلیل داده‌ها به ما نشان داد که بین مجرمان سابقه‌دار، مجرمان با بزه اولیه و افراد غیر مجرم در مقیاس طرح‌واره‌های اولیه در ۳ حوزه بریدگی و طرد، خودگردانی و عملکرد مختل، گوش‌به‌زنگی بیش از حد تفاوت معنی‌داری وجود دارد. به طوری که مجرمان سابقه‌دار و مجرمان با بزه اولیه در این مقیاس‌ها نمرات بیشتری نسبت به افراد غیر مجرم کسب کرد و طرح‌واره ناسازگار بیشتری را دارا می‌باشند. فعال بودن طرح‌واره ناسازگار اولیه در بین مجرمان با یافته‌های سیم (۲۰۱۳) مطابقت دارد. پررنگترین بعد طرح‌واره در گروه بالینی مورد بررسی، بعد بریدگی / طرد است. طرح‌واره‌های مرتبط با این همه حوزه در پی ناخشنودی در نیاز به دل‌بستگی امن به دیگران پدید می‌آیند. رفتارهای سرد، گوشه‌گیری، تندخویی و غیرقابل‌پیش‌بینی بودن والدین می‌توانند در رشد طرح‌واره‌های مربوط به این حوزه مؤثر باشند (یانگ و همکاران، ۱۳۸۷) که این یافته با پژوهش‌های باهنر و نیک منش (۱۳۹۱) و نوفرستی و اکبری زردخانه (۱۳۹۲) در فعال بودن طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه در حوزه بریدگی و طرد همسویی دارد.

نتایج حاصل از پژوهش پهماسیان و همکاران (۱۳۹۱) نشان می‌دهد که روابط معیوب و نامطلوب خانواده، به کارگیری شیوه‌های نادرست تربیتی مانند طرد و عدم مراقبت صحیح، ضرب و شتم، محرومیت از مهر و محبت، کودک‌آزاری و خشونت علیه فرزندان باعث احساس ناامنی و اضطراب، خودپنداره منفی و کینه‌توزی نسبت به دیگران و انجام رفتارهای بزه‌کاری

می‌شود. به همین دلیل به رفتار و اعمال ضداجتماعی و درنهایت ارتکاب به جرم اقدام می‌کنند. لذا باید به تجربه‌های منفی دوران کودکی و ارتباط آن با رفتارهای ضداجتماعی و جرم جنایت در بزرگسالی دقت شود.

پژوهش‌ها نشان داده است افرادی که در حوزه محدودیت و عملکرد مختل طرح‌واره‌های ناسازگار بیشتری دارند به احتمال زیاد به سوء مصرف مواد وابستگی دارند و این یافته‌ها می‌تواند برای برنامه‌های پیشگیری از سوء مصرف مواد و کاهش جرم استفاده شود (رضایی و علیزاده، ۲۰۱۱).

در مورد هوش معنوی و زیر مقیاس‌های آن تفاوت معنی‌داری بین گروه‌ها دیده نشد. درزمینه‌ی هوش معنوی در کشور تحقیقات کمی صورت گرفته است اما در تحقیق مشابه که به مقایسه هوش معنوی و ناگویی خلقی در بین افراد معتاد، افراد تحت درمان با متادون و افراد غیر معتاد توسط نریمانی و پوراسمعی (۱۳۹۰) انجام گرفت نیز تفاوت معناداری بین هوش معنوی بین افراد تحت درمان با متادون و افراد معتاد دیده نشد.

توانایی افراد برای داشتن اعتقاد معنوی برجسته‌ترین فاکتور برای سلامت محسوب می‌شود. معنویت: اثر مثبتی بر همه‌ی افراد دارد و یافته‌ها نشان داده است که هوش معنوی سلامت افراد را بهبود می‌بخشد در نتیجه والدینی که هوش معنوی بالایی دارند، میزان سلامت فرزندان آنان نیز بالاتر است (مت صد^۱، هاتا^۲ و محمد، ۲۰۱۰؛ محمد یاری، ۲۰۱۲).

حس پذیرش ارزش‌ها و معنویات طبیعتاً در تمام انسان‌ها وجود دارد که شاید این نیرو در بعضی دوران ضعیف شود ولی هرگز خاموش نمی‌شود و از بین نمی‌رود. به‌عنوان مثال در دوره جوانی به علت پرداختن فرد به مسائل مختلف و بروز احساسات، یا در شرایط بد اقتصادی و فقر فرهنگی امکان دارد توجه به معنویات در بعضی افراد کمی کاسته شود، اما مطمئناً در هیچ شرایطی از بین نمی‌رود. لذا نوع برخوردها در دوره حساس رشد بسیار مهم است، پس باید مواظب بود تا با رفتارهای نامناسب باعث جدایی یک فرد از دین نشویم (زحیلی، ۱۳۷۹). یانگ نیز معتقد است که طرح‌واره‌ها از طریق روابط متقابل با مراقبان اصلی در دوره کودکی ایجاد می‌شوند. در دوره کودکی یک طرح‌واره ابزاری برای کودک است تا محیط درک و کنترل

¹ Saad

² Hatta

کند. در بزرگسالی طرح‌واره‌ها استفاده محدودتری دارند و زمانی که از طریق موقعیت‌های مرتبط با یک طرح‌واره خاص فعال می‌شوند، اضطراب یا افسردگی ایجاد می‌کنند. لذا باید در پی عوامل فرهنگی مذهبی و محیطی که افراد مجرم در آن رشد پیدا کرده‌اند برای تبیین هوش معنوی و طرح‌واره‌های ناسازگار آن‌ها بود. افرادی که در زندان‌ها دوران محکومیت خویش را می‌گذرانند اغلب در طبقات اجتماعی و محلات پایین‌شهر بزرگ‌شده‌اند. در این مناطق از شهر ریشه‌های مذهبی و اعتقادات دینی نقش پررنگتری به خود می‌گیرد و این افراد اغلب در هیئت مذهبی و مراسم شرکت دارند. دلیل دیگر در تبیین این موضوع محیط زندان مشهد است که به نظر می‌رسد که افراد در این محیط با شرکت در مراسم مذهبی و فرهنگی گوناگون با مسائل مذهبی در ارتباط مستمر هستند که این نطلب نیز به نوبه خود می‌تواند در ارتقا هوش معنوی زندانیان اثرگذار بوده است. اغلب افراد مجرم از کانون خانوادگی گرم و صمیمی برخوردار نیستند که این به ازدواج آن‌ها نیز لطمه وارد کرده و در پرسشنامه جمعیت شناختی اغلب روابط با همسر سرد و بی‌تفاوت گزارش کرده‌اند. این‌ها همه دلیلی بر فعال بودن حوزه‌های طرد و دوری از محیط خانواده است لذا محیط جامعه بدون حمایت‌های اجتماعی لازم از آن‌ها موجب عدم استقلال و طرد از جامعه شده است. امید است با گسترش حمایت‌های اجتماعی و سوق دادن این افراد به سمت معنویت از آمار جرم و جنایت در کشور کاسته شود.

به باور یانگ طرح‌واره‌ها هسته خودپنداره را شکل داده و بر شیوه تعامل افراد با محیط پیرامون خود تأثیر می‌گذارند و از این رو طرح‌واره‌های گوناگون می‌توانند افراد را نسبت به مشکلات روزمره آسیب‌پذیر کنند. طرح‌واره‌ها به‌عنوان الگوهایی برای پردازش تجربیات افراد به کار گرفته می‌شوند. به این ترتیب طرح‌واره‌ها اندیشه و روابط فرد با دیگران را تعیین می‌نمایند و چگونگی درکی را که هر فرد از خود و جهان پیرامونش دارد مشخص می‌کنند؛ ادراکی که به دلیل ماهیت خود تداوم‌بخش طرح‌واره‌ها در سراسر زندگی ادامه می‌یابد. افرادی که در آن‌ها حوزه بریدگی و طرد فعال است معتقدند نیاز آن‌ها به ثبات، امنیت، محبت، عشق و تعلق خاطر برآورده نشده است. این افراد در بزرگسالی تمایل دارند به شکل نسنجیده و شتاب‌زده از یک رابطه خود آسیب‌رسان به رابطه دیگری پناه ببرند یا از برقراری روابط نزدیک اجتناب کنند (یانگ، کلوکو و ویشار، ۱۳۸۷).

خانواده نقش مهم و اساسی در متدین کردن فرزندان خود دارد و اگر در خانواده، پدر و مادر متدین و پای بند به دین و احکام اسلامی باشند، فرزندان از همان کودکی با مسائل مذهبی آشنا شده با آن خو می گیرند، رشد یافته و در نتیجه محیط پیرامونی را با دید معنوی می بینند. تربیت دینی از یک طرف موجب پالایش درون انسانها می شود و از طرف دیگر، بر حالات بیرونی آنها اثر می گذارد. پس وقتی دین در قالب آموزش های مؤثر به عنوان پایگاهی تعالی بخش و پناهگاهی امن و مؤثر برای افراد تجلی یافت، بسیاری از خطرات اجتماعی مانند اعتیاد به مواد مخدر و روان گردانها، مشروبات الکلی، سرقت، مفاسد اخلاقی و... از بین می رود و امنیت اجتماعی به بهترین شکل متجلی می گردد (بیات، ۱۳۸۷).

منابع

- آهی، ق. (۱۳۸۴). هنجاریابی فرم کوتاه طرح واره یانگ (برسی ساختار عاملی) بین دانشجویان دانشگاه های تهران. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه علامه طباطبایی.
- احمدیان گرجی، م؛ فتی، ل؛ اصغر نژاد فرید، ع و ملکوتی، س. (۱۳۸۷). مقایسه طرح واره های اولیه در بیماران افسرده اقدام کننده به خودکشی با بیماران افسرده غیر اقدام کننده به خودکشی و جمعیت غیر بالینی. تازه های علوم شناختی، ۱۰(۳): ۵۹-۳۹.
- اکبری، ا؛ علیلو، م؛ خانجانی، ز؛ پورشریفی، ح؛ فهیمی، ص؛ پیچا کلابی، ا و عظیمی، ز. (۱۳۹۱). مقایسه دانشجویان دارای شکست عشقی با و بدون نشانگان بالینی در طرح واره های ناسازگار اولیه و الگوهای فرزند پروری. مجله روان پزشکی و روانشناسی بالینی ایران، ۱۸(۳): ۱۹۴-۱۸۴.
- بیات، ب. (۱۳۸۷). پیشگیری از جرم با تکیه بر رویکرد اجتماعی محور. تبلیغات. باهنر، م و نیک منش، ز. (۱۳۹۱). برسی مقایسه ای طرح واره های ناسازگار اولیه و سبک های مقابله ای در زندانیان وابسته و غیر وابسته به مواد. اصلاح و تربیت، ۱۱(۱۴۰): ۴۴-۴۱.
- پدرام، ا؛ زارع، ح و شیروانیان، ا. (۱۳۹۰). پیش بینی هوش معنوی دانشجویان از روی صفات شخصیتی آنها. تحقیقات علوم رفتاری، ۱۰(۱): ۶۷-۵۹.
- تاج زمان، د. (۱۳۸۸). مجرم کیست: جرم شناسی چیست. تهران: کیهان.
- حمید، ن؛ کیخسروانی، م؛ بابامیری، م و دهقانی، م. (۱۳۹۱). بررسی رابطه سلامت روان و هوش معنوی با تاب آوری در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه. فصلنامه علمی- پژوهشی جنتاشاپیر، ۳(۲): ۳۳۸-۳۳۲.
- خوش لهجه صدق، ا؛ ابوالعالی الحسینی، خ؛ خوش لهجه، ز؛ عزیزاده فرشباغ، ح؛ ایمانی، ا و حسینی، ع. (۱۳۹۱).

- مقایسه طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه‌ی افراد معتاد موفق و ناموفق به ترک و جمعیت غیر بالینی. یافته‌های نو در روانشناسی، ۷(۲۳). ۶۰-۴۹.
- دهشیری، غ؛ سهرابی، ف؛ جعفری، ع و نجفی، م. (۱۳۸۷). بررسی خصوصیات روان‌سنجی مقیاس بهزیستی معنوی در میان دانشجویان. فصلنامه مطالعات روان‌شناختی، ۴(۳). ۱۴۵-۱۲۹.
- دادستان، پ. (۱۳۸۹). روانشناسی جنایی. تهران: سمت.
- رجائی، ع. (۱۳۸۹). هوش معنوی: دیدگاه‌ها و چالش‌ها. پژوهشنامه تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی بجنورد، ۳. ۲۱-۴۹.
- زحیلی، م. (۱۳۷۹). نقش دین در زندگی و نیاز انسان به آن. مترجم محمد صالح سعیدی. سنندج: رهپویان.
- سهرابی، ف و ناصری، ا. (۱۳۹۱). هوش معنوی و مقیاس‌های سنجش آن. تهران: آوای نور.
- ساغروانی، س. (۱۳۸۸). هوش معنوی: بعد ناشناخته بشر، مشهد: آهنگ قلم.
- شهامت، ف؛ ثابتی، ع و رضوانی، س. (۱۳۸۹). بررسی رابطه سبک‌های فرزند پروری و طرح‌واره ناسازگار اولیه. مطالعات تربیتی و روان‌شناسی، ۱۱(۲). ۲۵۴-۲۳۹.
- صدوقی، ز؛ اگیلاروفیای، م؛ رسول‌زاده طباطبایی، س و اصفهانیان، ن. (۱۳۸۷). تحلیل عاملی نسخه کوتاه پرسشنامه طرح‌واره یانگ در نمونه غیر بالینی ایران. مجله روان‌پزشکی و روانشناسی بالینی ایران، ۱۴(۲).
- طهماسبیان، ح؛ جعفری، ج؛ روشنی، ب؛ چقازردی، س؛ حسینی، س و امجدیان، ن. (۱۳۹۱). بررسی رابطه کودک‌آزاری والدین و ویژگی‌های شخصیتی با الگوی مجرمانه شرارت و رفتار جنایی در بین زندانیان شهر کرمانشاه، مجله علمی پزشکی قانونی، ۱۸(۱). ۲۴-۱۷.
- عبدالله زاده، ح؛ باقرپور، م و مهرانی، س. (۱۳۸۸). هوش معنوی (مفاهیم، سنجش و کاربردها). تهران: روان‌سنجی.
- کارور، چ و شی‌یر، م. (۱۳۸۷). نظریه‌های شخصیت. ترجمه: احمد رضوانی، چاپ دوم. مشهد: آستان قدس رضوی.
- مشیریان فراچی، س. م؛ غنایی چمن‌آباد، ع؛ اصغری ابراهیم‌آباد، م. ج؛ مشیریان فراچی، س. م. م؛ نجمی، م؛ غفاری مسلمی، ح؛ محمد دوست، م (۱۳۹۴). پیش‌بینی دشواری تنظیم هیجان با توجه به هوش معنوی در مجرمین زندان مشهد. دین و سلامت، ۳(۱). ۴۸-۳۹.
- نصر اصفهانی، ن و اعتمادی، ا. (۱۳۹۱). رابطه ویژگی‌های شخصیتی باهوش معنوی و کیفیت زندگی در دانشجویان دانشگاه علامه طباطبائی. مجله تخصصی پژوهش و سلامت، ۲(۲). ۲۳۶-۲۲۷.
- نوفرستی، ا و اکبری زردخانه‌ای، س. (۱۳۹۲). مقایسه طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه در مجرمان جنسی و مجرمان عادی. دانش و پژوهش در روانشناسی کاربردی، ۱۴(۲). ۱۲۹-۱۲۰.
- نریمانی، م و پوراسمعی، ا. (۱۳۹۰). مقایسه ناگویی خلقی و هوش معنوی در افراد معتاد، افراد تحت درمان متادون و افراد غیر معتاد. فصلنامه اعتیاد پژوهی سوء مصرف مواد، ۶(۲۲). ۲۲-۷.
- یانگ، ج؛ کلسکو، ژ و ویشار، م. (۱۳۸۷). طرح‌واره درمانی (راهنمای کاربردی برای متخصصان بالینی). ترجمه:

حسن حمید پور و زهرا اندوز. تهران: ارجمند.

- Amirian, M.E., & Fazilat-Pour, M. (2015). Simple and Multivariate Relationships between Spiritual Intelligence with General Health and Happiness. *J Relig Health*. doi: 10.1007/s10943-015-0004-y
- Amram, Y., & Dryer, C. (2008). The integrated spiritual intelligence scale (ISIS): Development and preliminary validation. American Psychological Association Paper presented at the 116th Annual, Retrieved January, 25, 2010.
- Carvalho, J., Nobre, P.J. (2014). Early maladaptive schemas in convicted sexual offenders: Preliminary findings. *International journal of law and psychiatry*, 37(2), 210-216.
- Farrell, J.M., Shaw, I.A., & Webber, M.A. (2009). A schema-focused approach to group psychotherapy for outpatients with borderline personality disorder: a randomized controlled trial. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 40(2), 317-328.
- Khosravi, M., & Nikmanesh, Z. (2014). Relationship of spiritual intelligence with resilience and perceived stress. *Iran J Psychiatry Behav Sci*, 8(4), 52-56.
- Mohammadyari, G. (2012). Relationship between Parent's Spiritual Intelligence, Level of Education and Children's Mental Health. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 69, 2114-2118.
- Rezaei, F., Shams Alizadeh, N. (2011). P01-93-Early maladaptive schemas in methamphetamine and opioid addicts. *European Psychiatry*, 26, 93.
- Sempértegui, G.A., Karreman, A., Arntz, A., & Bekker, M. H. (2013). Schema therapy for borderline personality disorder: A comprehensive review of its empirical foundations, effectiveness and implementation possibilities. *Clinical psychology review*, 33(3), 426-447.
- Shorey, R.C., Stuart, G.L., & Anderson, S. (2012). The early maladaptive schemas of an opioid-dependent sample of treatment seeking young adults: A descriptive investigation. *Journal of substance abuse treatment*, 42(3), 271-278.
- Saad, Z.M., Hatta, Z.A., & Mohamad, N. (2010). The impact of spiritual intelligence on the health of the elderly in Malaysia. *Asian Social Work and Policy Review*, 4(2), 84-97.
- Thimm, J.C (2013). Early maladaptive schemas and interpersonal problems: A circumplex analysis of the YSQ-SF, *International Journal of Psychology and Psychological Therapy*, 13(1), 113-124.
- Wills, T.A., Yaeger, A.M., Sandy, J.M. (2003). Buffering effect of religiosity for adolescent substance use. *Psychology of Addictive Behaviors*, 17(1): 24-31.
- Wang, C.E., Halvorsen, M., Eisemann, M., & Waterloo, K. (2010). Stability of dysfunctional attitudes and early maladaptive schemas: A 9-year follow-up study of clinically depressed subjects. *Journal of behavior therapy and experimental psychiatry*, 41(4), 389-396.